

ne najširše delovne množice zazirajo v preteklost, ki je bila relativno ugodnejša (vrednost kmečkega dela in vrednost pridelkov večja, izdatki kmečkega doma sorazmerno znatno manjši itd. itd., možnost izseljevanja in prehoda v druge poklice večja itd.), in v bodočnost, ki je temna in nejasna, v okviru kapitalističnih družbenih odnosov za večino slovenskega kmečkega ljudstva skrajno neugodna, saj bo kljub morebitni vnanji in notranji emigraciji navezano na pogoje ob zemlji stotisoče kmečkega ljudstva. Ti pogoji pa so za delovne plasti naroda vedno neugodnejši, čim bolj se kapitalizem uveljavlja. V naši vasi še kapitalizem ni dosegel kulminacije. (Zadnja v členu uredb o vprašanju in »likvidaciji« kmečkih dolgov je korak dalje v tej smeri, kajti vezanost zadolženih kmečkih množic v celotni državi se bo koncentrirala na velebanko PAB in bo od nje zavisen tudi ves manjši kapital in denarni zavodi; v kapitalizmu temu pravimo koncentracija in krepitev kapitala.)

Danes, ko so svetovni dogodki tako blizu, da jih je občutiti v zadnji gorski vasi, ko slovensko delovno ljudstvo, ta »narod siromakov«, žilavo kljubuje razmeram po času, ko je soustvarjalo svetovno zgodovino po frontah in jo še soustvarja po tovarnah in rudnikih doma in v tujini, ko soustvarja pogoje svojega življenja na tej zemlji, danes je potrebno v vprašanju naše vasi in ljudstva v tej vasi imeti jasne poglede in vso tvorno silo posvetiti smotru, ki je utemeljen na dejstvih življenjskih nujnosti in ki mora slediti trdi stvarni sedanjosti in bližnji bodočnosti. Ta smoter je razdobje v človeški zgodovini, ko se bo tudi slovensko kmečko in sploh delovno ljudstvo prebilo do pogojev dostojneja, boljšega življenja, ko bo lahko v lastno korist sprostito vse tvorne sile, skratka, ko bo ljudstvo oblikovalec lastnega življenja.

Kako si bo oblikovalo svoje življenje je mnogo zavisno tudi od tega, koliko tvorne sile je v tem ljudstvu, da bo iz sebe dalo geologov, da bodo raziskali strukturo tal in prikazali pogoje v zemlji; veterinarjev, da bodo raziskali pogoje in smeri razvoja živinoreje; agronomov, da bodo na osnovi kakovosti tal, ljudskih potreb, prirodnih in družbenih prilik vzgojili potrebne in primerne kulture; gospodarstvenikov, da bodo raziskali vse pogoje obsegu in smeri gospodarskega razvoja slovenskega ozemlja v okviru svetovnega gospodarstva, poiskali možnosti za družbene potrebe po novih oblikah dejstevanja; sociologov, da bodo do podrobnosti prodri v sociološke odnose na vasi in v ostali naši družbeni sredini, ugotovili sociološke nujnosti ter poiskali v prirodi in v delovnem ljudstvu utemeljeno obliko družbenih odnosov; vzgojiteljev, političnih in prosvetnih delavcev, da bodo možnosti novih družbenih odnosov spoznali in razumeli kot prirodno in zgodovinsko nujnost, odkrivali vse tvorne sile ljudstva v smeri te nujnosti in pomagali iz mračnjaštva in suženjstva tudi delovnemu ljudstvu naše vasi.

Jože Kerenčič

HERMANNU WENDLU V OPOMBO

Ko sva se jeseni leta 1929, s Hermannom Wendlom ločila v Frankfurtu, nise m slutil, da se vidiva zadnjikrat. Morebiti je podzavestno sam slutil bližnji konec, ko je pred dvema letoma ravno za svojo petdesetletnico napisal knjigo mladostnih spominov. Ze takrat se mi je zdelo malce čudno, da je ta večni mladenič postal na poti za trenutek in odgnil zavezo z nekaterih dni

svoje mladosti. Pisanje spominov je nevarno opravilo, primerno starcem, ne možem na višku moči in tvornosti.

Ne vem, kaj naj bi na tako tesno odmerjenem prostoru napisal o možu Wendlove obsežnosti, da bo slika popolna. Bolj bi rad označil človeka v njem kakor pisatelja, politika, sociologa in slovstvenega zgodovinarja. Saj vse, kar je velikega in trajnega, vse, kar preživi časov zmedo, je končno le tisti, čisto človeški, prav osebni fluid, ki klije iz strastne ljubezni, ki je prepojen s toplo, rdečo krvjo. In Hermann Wendel je bil od rane mladosti tak strasten, neustrašen izpovedovalec svoje vere, svojega prepričanja, vselej upornik proti vsemu, kar je topega, okostenelega in zlaganega. Kakor vitez iz pravljice je bil zmeraj na strani šibkejšega, ker je nagonsko čutil, da je tam tudi pravica. Prav zato je postal med Nemci eden prvih, gotovo pa najpogumnejši in najgorečnejši zagovornik Jugoslavije, postal še več: resnični prijatelj vseh Južnih Slovanov, posebe še Slovencev. Zato tudi je bil Wendel že od mladega prepričan socialist, zato je posvetil toliko zanimanja in ljubezni Heineju, temu »vrlemu vojščaku v osvobodilni vojski človeštva«, zato mu je tudi velika revolucija pomenila vsak dan iznova nov doživetek, ki ga je vselej pretresel prav do dna, zato je eno svojih poglavitnih del namenil Dantonu, strastnemu in brezkompromisnemu borcu za svobodo bodočih rodov. Ti smeri je ostal zvest ves čas, prav do zadnjega, in njegovo izgnanstvo je bila le nujna posledica te fanatične duševne usmerjenosti.

In vendar je bil Hermann Wendel pri vsej strastnosti, s katero je bil boj zoper filistrstvo, mračnjaštvo in nazadnjaštvo, vselej objektivno do stroge znanstvene vestnosti. Nad pesniško zanešenostjo je vselej zmagala jasnost mišljenja, čut za pravo mero in posluš za obliko. Težko je reči, ali je bil bolj poet ali bolj mislec. Zdaj se je nagibala tehtnica bolj na to, zdaj na drugo stran, umirila se ni nikoli. Saj je bil naravnost nadčloveško delaven. Samó globoka erudicija in nenavadna smotrnost v ustvarjanju sta mu omogočali, da je zmagoval ogromno delo, lahkoten, blesteč izraz pa je njegovim spisem dajal čudno svojsko sočnost in živahnost. Če velja za koga, velja zanj resnica, da slog razodeva človeka. »Le style, c'est l'homme...« Galski humor, ostrina in pronicavost pogleda, čisto osebna, slikovita plastika izražanja, pa jasna, dosledna gradnja so odlike njegovega sloga, kjer sredi najsuhoparnejšega stavka naenkrat zaprasketa duhovit domislek kot blesketajoča se raketa. Čudno sličnost kaže njegov slog s Heinejevo prozo.

Za naš majhni in pokvečeni čas taka osebnost ni prikrojena. Wendel je bil preveč napadalen, neodvisen in nesebičen, preveč nepodkupljiv, da bi se bil mogel obvarovati sumničenja in podtikanj. Dosegla ga niso, dejanja so govorila preglasno. Da mu ni šlo za hvaležnost in za slavo, je dokazal tudi leta 1929., že prej in še kasneje. Ravnal se je res po starem izročilu: Amicus Plato, magis amica veritas.

Tisto, kar pa daje Wendlovemu delu poseben čar privlačnosti in topline, je njegova tesna, kar neločljiva povezanost z življenjem. Ves sam je v spisih, brez krinke in obzirne geste. Bil je človek in to človek tega sveta: ljubitelj življenja, strasten uživač, ki je življenje res čutno doživljal v dobrem in slabem. Hermann Wendel je bil vselej delavec težak, je bil vselej borec v sprednji vrsti, prvi na barikadah v borbi za svobodo duha in zmago pravice. Zato je

bil globoko prepričan demokrat, zato je bil iskreno čuteč socialist in resničen prijatelj delovnega ljudstva, pa pri tem nikdar pust doktrinar in slep teoretik. Za pojmovanje današnjega sveta je kar neverjetno, da si ni ne od javnega udeleženja, ne od pisateljevanja pridobil nobenih koristi, da je pisal zgolj iz notranje potrebe, ne zaradi dobička ali slave. Ukvarjanje z jugoslovanskimi vprašanji mu je bilo prej v škodo — vrglo mu ni nič. Poglobljanje v zgodovino in odkrivanje usod velikih mož, kakor sta biografiji Heineja in Dantona, mu ni bil beg iz sedanjosti, temveč delo zanjo in delo v nji.

V Wendlovem značaju so se čudovito zlile najodličnejše nemške in francoske duhovne vrline. Vzgojen v Metz, na meji dveh kultur, je doraščal v svobodnem ozračju domače hiše in vsrkaval sveži zrak, ki je vrel od onstran s francoskih tal. Tako si je še otrok izoblikoval duha v vedrini, upornosti in jasnosti, ga ohranil neupogljivega in bojevitega. Če beremo njegove mladostne spomine, nam postane jasna ta najznačilnejša poteza njegovega bilstva: svobodoljubje.

Nič hinavščine, nič preračunljivosti, nič potuhnjenega ni bilo v njem, čist in odprt je bil njegov značaj. Ni slučaj, da je bil tako privlačen za vsakogar. Bil je pač cel človek, ki se je znal in tudi upal — smejati.

Čuden je bil povod, da se je Wendel začel zanimati za slovanski jug. Čuden, skoro malce smešen. Radovednost, ki jo je še v dijaku vzbudil Karl May s svojimi romantičnimi pustolovščinami z Balkana, ga je prignala že leta pred vojno najprej v Albanijo, nato naprej, in kmalu je jugoslovanska misel imela med Nemci svojega najvnetejšega zagovornika. Kar je sledilo, je bila logična posledica. Tako je po ovinku postal tudi naš prijatelj, brez našega prizadevanja. Slovenci nismo nikdar znali pridobivati si simpatije med svetom, saj ne znamo niti ohranjati prijateljev. Kar vsiliti se nam mora vsak. Da bi vsaj spomin Hermanna Wendla, tega našega najvdanejšega prijatelja ostal za zmeraj živ med nami!

K. Dobida

OB KRITIKAH »PREŠERNA«

Najprej bom govoril o točkah, glede katerih me kritiki niso prepričali, da bi moral kaj izpremeniti; ob zaključku pa hočem opozoriti na prigovore, ki jih je po moji sodbi treba upoštevati.

Vажnost singularnih radiranj. (Sodobnost 1936, zv. 7/8, str. 389—90.)

Ko je dr. Pirjevec pripravljajl tekst za Prešernovo »Zbrano delo«, je ugotovil v šestih primerkih »Poezij« iz 1847 neko posebnost: nad prvim a-jem v »Švajca« (28) je radiran gravis, nad e-jem v »teta« (43) gravis ali akut, nad z-jem v »Vráz« (113) pa diakritični znak.

Čestitam prijatelju, da je opazil, česar jaz nisem in morda še kdo drugi ne (sedaj vidim, da so ta radiranja tudi v mojem primerku)! Pridružujem se njegovim izvajanjem, da »so taka radiranja zelo redki, skoraj singularni slučaji, ki zbude našo pozornost in razna vprašanja, na katera bo težko odgovoriti« (po moji sodbi ni gotovo, da je Prešeren to radiranje povzročil).

Toda nekaj mi ne gre v glavo: zakaj je prijatelj Pirjevec odlašal 7 let, preden je to svoje res važno skrivnost izdal? zakaj in kako bi naj jaz spomladi 1935 »na str. 389« navajal ugotovitve, o katerih njihov srečni lastnik ni govoril niti v »Zbránem delu« 1929 niti kje drugje vse do avgusta 1936?!